

KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (XIII.)

KOMUNISTI SU ISKORISTILI HRVATSKO-SRPSKI SUKOB

S zaslanik Vrhovnog štaba NOP odreda, Vladimir Popović, javlja 29. studenoga 1941. o neuspjelim pokušajima da se narod u Hrvatskom Zagorju potakne na borbu protiv ustaša. "U tom nastojanju," kaže on, "koje je išlo do provociranja sukoba između Hrvat, seljaka i ustaša (slanjem odreda u skoro sve hrvatske srezove), izgubili smo dosta ljudi, zato što politički nije bio pripremljen teren iako su nas drugovi iz tih krajeva obavještavali (lažno) da će hrvatski seljaci podupirati akcije partizana. No, to ne znači da su zagorski seljaci ustaški raspoloženi ili orijentisani!"¹

U kasnijoj fazi, u partizanskoj će se propagandi uvećavati udio Hrvata u partizanskim postrojbama, odnosno - kako je u izvješću Titu 18. svibnja 1942. napomenuo Kardelj - isticat će se borbe u Hrvatskoj i Sloveniji, da bi se pariralo Draži Mihailoviću. Hrvatsko je pučanstvo, međutim, još uvijek bilo privrženo vlastitoj državi, makar j e iz dana u dan raslo nezadovoljstvo prilikama, koje su u njoj vladale.

Korijeni hrvatsko -srpskog rata

Višedesetljetne napetosti u hrvatsko-srpskim odnosima dodatno su se zaoštrile uspostavom Banovine Hrvatske, kad je među Srbima spontano nastao snažan pokret koji je prijetio da će čak i oružjem spriječiti bilo kakvu autonomiju Hrvatske. Niz krvoprolića u travanjском ratu, prigodom kojih su četnici i srpske postrojbe u sklopu redovite jugoslavenske vojske masakrirali hrvatski civilni živalj, opravdavanje hrvatskom izdajom Jugoslavije, a zapravo je bio logičan nas-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

tavak agresivne srpske hegemonističke politike.

Nakon njemačkog napada na SSSR, stvar se još više zaoštrila. Fra Dominik Mandić piše 2. rujna 1942. M. Martino-

NDH još 4 korpusa, jedna divizija, 32 brigade i dvije pukovnije četnika. Na čitavu području NDH, kroz četničke je redove prošlo oko 100.000 ljudi, od kojih je 98% Srba. Pred kraj rata, većina njih je jednostavno i bez većih teškoća prešla u partizane.⁴

Desetljećima je prešućivana činjenica, da su prve pokolje zametnuli Srbi,

Momčilo Đujić s talijanskim časnicima

vicu kako su nakon ulaska Rusije u rat "Srbi se redom počeli buniti i rušiti novu Pavelićevu državu. Nastala je po svim krajevima borba: veoma divlja i okrutna. Istini za volju, mora se priznati, da su komunisti, i neki elementi četnički prvi počeli sa nasiljima i ubijanjem neudžnih ljudi, osobito u istočnoj Bosni".³

Tijekom rata, na području BiH je osnovano 14 četničkih korpusa, 76 brigada i dvije pukovnije, a na ostalom području

koji su pritom uživali znatnu potporu talijanskih čimbenika, ponajprije vojnih dužnosnika, među kojima je bio priličan broj onih, koji su i sami sudjelovali u krvavim pohodima uglavnom na civilni živalj.⁵

Sve i da su (protivno logičnoj težnji da sačuvaju mir i tako učvrste svoj položaj) htjele, hrvatske vlasti u prvo vrijeme nisu mogle poduzimati kakve opsežnije progone, jer još nije postojala

1 ZNOR, II/2, dok. 42, s. 84-86.

2 ZNOR, H/4, dok. 60, s. 135.

3 HAIV, 1985., 213-214.

4 Bleiburg 1945.-1995. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, Matica hrvatskih iseljenika, Zagreb, 1997., 24-34.

5 Prema nekim (čini se, ipak, pretjeranim) procjenama, talijanske su snage na području Slovenije, NDH i Crne Gore ubile oko 300.000 ljudi. Za ratni su zločin poratne jugoslavenske vlasti osumnjičile 743 osobe, a imena njih 206 objavio je hrvatski tisak 1997. (Usp. Armando Černjul, *Ratni zločinci izmakli su sudskoj pravdi*, Večernji list, Zagreb, 15. lipnja 1997., 16-17.)

izgrađena organizacija vlasti, a kamoli izgrađena, ustrojena i naoružana vojska. To priznaje i visoki partizanski dužnosnik, R. Bulat.¹

Američki znanstvenik židovskoga podrijetla Ph. Cohen ističe: "Ustaški masakri nad Srbima počeli su kao odmazda. Između invazije sila Osovine na Jugoslaviju 6. 4. 1941. i prvih maškara ustaša nad Srbima (27. 4. 1941.) četnici su izvršili 11 neprovociranih masakra nad hrvatskim stanovništvom (civilima). Likvidirali su ukupno 246 civila. Ustaške odmazde počele su pak 27. 4. uhićenjima i masakrima nad 176 Srba kod Bjelovara. Ustaški masovni teror značajno se povećao nakon 22. 06. 1941., kada su se dogodila tri važna događaja: njemačka invazija na Rusiju, partizanski ustanak (Sisak) i smanjenje snaga njemačkih trupa koje su bile prebačene na Istočnu frontu."²

Otklanjajući talijansku argumentaciju da hrvatska nasilja izazivaju pobune i nemir, uslijed čega treba proširiti talijansku okupaciju, Lorković je upozorio na to da je u isto vrijeme kad i u Hrvatskoj, do pobune došlo i u Srbiji odnosno Crnoj Gori, gdje nema ustaša.³

Švicarski generalni konzul F. Kaestli piše kako su "ispadi srpskih četnika u rano ljeto 1941. dali znak za borbu na život i smrt između ustaša i svega srpskoga". Uz to on napominje kako činjenica da su zločine započeli Srbi, pa je ustaški odgovor izvorno imao obrambeni značaj, ipak nije od odlučujućeg značenja.⁴

Genocid kao konstanta velikosrpskog programa

U svakom slučaju, definiranje velikosrpskoga programa nakon sloma Jugoslavije tek je uzgredno bilo uvje-

tovano ponašanjem hrvatskih vlasti. Jedan od ključnih dokumenata u tom smjeru, projekt banjolučkoga odvjetnika i kasnijega člana četničkoga Centralnoga nacionalnog komiteta, Stevana Moljevića, datiran 30. lipnja 1941., polazi od "gubitka države i slobode", odnosno posljedičnoga uvjerenja da snagu države ne čini ni površina njezina teritorija, ni broj žitelja, ni bogatstvo, nego neovisnost i sloga. Stoga srpski narod ima budućnost samo "u homogenoj Srbiji".

Tu homogenu Srbiju, koja bi obuhvatala "ćelo etničko područje na koje Srbi žive" (a tu bi, prema Moljeviću odnosno velikosrpskoj tradiciji uopće, spadala Srbija, Makedonija, Crna Gora, istočna Hercegovina, sjeverna Albanija, sjeverna Dalmacija, glavnina Like, Korduna i Banovine, veliki dijelovi Slavonije, Baranja i bivša Drinska banovina, dok bi ostatak Dalmacije uživao autonomiju, moguće je postići prije svega preseljavanjem pučanstva. Srbi moraju imati hegemoniju na Balkanu, a da bi to mogli imati, moraju imati hegemoniju u Jugoslaviji.⁵

Program stvaranja homogene Srbije, opisan u Moljevićevu elaboratu zapravo ne predstavlja nikakvu novost u srpskoj politici,⁶ nego se naslanja na čitav niz programskih dokumenata koje su tijekom čitava XIX. i prve polovice XX. stoljeća sastavili odgovorni i utjecajni srpski politički i javni radnici. Slično vrijedi i za razmatranja generala Milutina Đ. Nedića, pod naslovom "Srbi i srpske zemlje. Etnografski problem srpskog naroda",⁷ a isto se može kazati i za program Mihailovićeve četničkog pokreta, sastavljen u rujnu 1941.

Taj opširni dokument ističe kako je cilj pokreta "omeđiti 'defakto' srpske zemlje i učiniti da u njima ostane samo srpski živalj". Pritom treba "brzo i radi-

kalno" očistiti gradove i popuniti ih "svežim srpskim elementom", te izraditi plan čišćenja ili preseljavanja seoskog pučanstva, radi stvaranja "homogenosti srpske državne zajednice", dok pitanje muslimana, kao posebno teško pitanje, valja po mogućnosti "resiti u ovoj fazi".

Mihailovićeve naputak Đorđu Lašiću i Pavlu Đurišiću od 20. prosinca 1941. precizira kako u ciljeve četničkih odreda ("Jugoslovenske vojske") spadaju i:

"... 2.) Stvoriti veliku Jugoslaviju i u njoj veliku Srbiju, etnički čistu u granicama Srbije - Crne Gore - Bosne i Hercegovine - Srema - Banata i Bačke. (...)

4.) Čišćenje državne teritorije od svih narodnih manjina i ne-nacionalnih elemenata.

5.) Stvoriti neposredne zajedničke granice između Srbije i Crne Gore, kao i Srbije i Slovenačke čišćenjem Sandžaka od Muslimanskog življa i Bosne od Muslimanskog i Hrvatskog življa.

6.) Kazniti sve Ustaše i Muslimane koji su u tragičnim danima nemilosrdno uništavali naš narod.

7.) Kazniti sve one koji su krivi za našu aprilsku katastrofu.

8.) U krajevima očišćenim od narodnih manjina i ne-nacionalnih elemenata izvršiti naseljavanje Crnogorcima (u obzir dolaze siromašne nacionalno ispravne i poštene porodice)."⁹

U pismu Dragiši Vasiću, Moljević se u prosincu 1941. opet pozabavio razgraničenjem s Hrvatima: dok s drugim susjedima, zbog nedostatka vojničke snage, nije moguće stvoriti svršen čin, "što se tiče našeg unutarnjeg razgraničenja sa Hrvatima, tu držimo da treba odmah, čim se ukaže prilika, prikupiti sve snage i stvoriti svršen čin:

1 Usp. Rade Bulat, *Vojno-politička situacija na Kordunu u vrijeme donošenja Ostrožinskog pravilnika*, u: *Ostrožinski pravilnik 14. XII. 1941*. Materijali s naučnog skupa održanog u Vrginmostu, 15. decembra 1989., izd. Historijski arhiv u Karlovcu-Skupština općine Vrginmost, Karlovac, 1990., 45.

2 Philip J. Cohen, *Desecrating the Holocaust. Serbia's Exploitation of the Holocaust as Propaganda*.

3 Usp. M. Lorković, *Kroatiens Kampf...*, 29-30.

4 BAR, E 2400 Zagreb, Bd. 4, Geschäftsbericht 1942-1943, 2., 26.

5 ZNOR, XI V/1, dok. 1., s. 1 -10. *Genocid nad Muslimanima*, 8-14.

6 Iako priređivači to posebno ne ističu, to jasno proizlazi iz nekoliko vrijednih zbirki dokumenata o velikosrpskoj ideologiji, objavljenih nakon agresije na Republiku Hrvatsku: *Izvori velikosrpske agresije* (Zagreb, 1991.); *Etničko čišćenje. Povijesni dokumenti o jednoj srpskoj ideologiji* (Zagreb, 1993); *Greater Serbia: from Ideology to Aggression* (Zagreb, 1993.) itd.

7 Usp. *Etničko čišćenje*, n. dj., 135-141.

8 ZNOR, XIV/1, dok. 6, s. 26-29. *Genocid nad Muslimanima*, 18-19.

9 ZNOR, XI V/1, dok. 34, s. 93-100. *Genocid nad Muslimanima*, 25-31.

a) zaposesti na karti označenu teritoriju;

b) očistiti je pre nego li se iko pribere.

Zaposedanje bi se, mislimo, moglo izvesti samo tako ako bi se jakim odredima zaposela glavna čvorišta i to:

Osijek, Vinkovci, Slav. Brod, Sunja, Karlovac, Knin i Šibenik, te Mostar i Metković, a onda iznutra pristupiti čišćenju zemlje od svih nesrpskih elemenata. Krivci bi imali da budu na mestu kažnjavani, a ostalima bi valjalo otvoriti put - Hrvatima u Hrvatsku, a muslimanima u Tursku (ili Albaniju)."¹

Književnik Dragiša Vasić, jedan od prvaka četničkog pokreta, u cijelosti je podupirao projekt stvaranja "homogene Srbije". U pismu Draži Mihailoviću, upućenom u prvoj polovici svibnja 1942., on naglašava: "Pitanje homogene srpske države, koja ima da obuhvati celo etničko područje na kome danas Srbi žive, jeste van diskusije. U tome se slažu svi Srbi". U pogledu hrvatsko-srpskog razgraničenja, Vasić podsjeća da je i general Simović "još pre nekoliko godina" u svome uredu u Generalštabu "pokazivao strategiske granice koje bi mi morali zauzeti" u slučaju da se Hrvati odcijepi od Jugoslavije. Što se, pak, "čišćenja" zaposjednutog područja tiče, nastavlja Vasić, "mislim da nam ovo pitanje nemora (sic!) zadavati mnogo brige. Pamtim vrlo dobro stanje u kome se Evropa nalazila posle prošlog rata. Ratujuće države bile su toliko zauzete svojim brigama, da nijedna takoreći nije mogla voditi računa o tome šta druge u svojim granicama rade i preduzimaju. U prvoj godini iza prošlog rata moglo se prosto istrebiti jedan dobar deo svoga neželjenog stanovništva a da

niko zbog toga i ne okrene glave. Dakle, ako budemo pametni, ovo pitanje čišćenja odnosno preseljavanja i izmene stanovništva, neće nam biti naročito teško".²

Krvav odgovor na krvave zločine

Međutim, bez obzira na to što su za prva krvoprolića odgovorni Srbi, činjenica je da je odgovor hrvatske strane bio radikalniji i da je bitno odredio sud-

Leposlava - Bela i Miroslav Krleža u razgovoru ugodnom s Jovankom Broz

binu države, kako u pogledu davanja mogućnosti Talijanima (u manjoj mjeri i Nijemcima) da se stave u ulogu zaštitnika Srba, te na taj način prošire svoj utjecaj, tako i u pogledu pothranjivanja komunističkog odmetništva i kasnijega jačanja partizanstva.³ Naime, hrvatska se strana (bez obzira na to, je li se radilo o redovitim vojničkim postrojbama ili seoskim vojnicama) u nizu slučajeva okomila ne na pojedinačne ili skupne počinitelje pokolja nad Hrvatima, nego na srpsku manjinu u NDH.

Da je ustaška vlast odgovarala na sličan način, na koji je hrvatski narod bio napadnut odmah nakon uspostave svoje države, nakon rata je priznao i sam Pavelić, ističući kako, promatrano iz ondašnje perspektive, "nije nikakvo čudo, što je reakcija hrvatskog naroda, koji je branio sebe i svoju domovinu, bila kadkada oštra i nesmiljena".⁴

Čini se prilično izvjesnim kako su srpska klanja Hrvata u travnju 1941. predstavljala povod, a ne pravi uzrok hrvatske odmazde. Na temelju iskustva iz prve Jugoslavije, ili, još dalje, na temelju iskustava s "Khuenovim Srbima" i dalmatinskim autonomašima, ustaštvo je u srpskoj manjini u Hrvatskoj gledalo neizbježnoga eksponenta velikosrpske politike odnosno politike koja će služiti svakome protivniku hrvatske državnosti i nacionalne slobode.⁵

Iako je bilo pokušaja da se upozori na to kako Hrvatskoj veću prijetnju predstavljaju jugoslavenska, nego velikosrpska misao, uglavnom točnom može se uzeti ocjena Dide Kvaternika, da je protusrpstvo bilo "raison d'etre" odnosno "ceterum censeo" ustaštva.⁶ Ponašanje Srba, bilo pripadnika jugoslavenske vojske i četnika, bilo civila do sredine travnja samo je podupiralo protusrpsko uvjerenje kod nezanimariva broja Hrvata. U tom svjetlu treba promatrati odredbu S. Kvaternika od 30. travnja, kojom je strogo i pod prijetnjom kazne zabranjeno u djelatni stališ primati časnike i dočasnike pravoslavne vjeroispovijedi, tj. Srbe. Ta zapovijed, doduše, predviđa iznimke, i to po izričitu vojskovođinu odobrenju. Istodobno se napominje kako su obitelji srpskih časnika i dalje pod nadzorom, ograničeno im je

1 ZNOR, XIV/1, dok. 35, s. 101-103. Usp. i slično intonirano Moljevićevo pismo Mihailoviću od 23. travnja 1942., na istome mjestu, dok. 70, s. 196-199.

2 ZNOR, XIV/1, dok. 85, s. 255-263.

3 U hrvatskoj je historiografiji potpuno previđen podatak da su svi opsežniji pothvati za slamanje pobune (u partizanskoj terminologiji oni se nazivaju "neprijateljskim ofenzivama") poduzeti na području južno od demarkacijske crte, kao i činjenica da svi partizanski korpusi utemeljeni na talijanskomu posadnom području. Podatak, da je pobuna plamsala na području, kojim su faktično upravljali Talijani, prilično je rjeđita. Da nije riječ (samo) o talijanskoj vojnoj nesposobnosti ili nesprenosti, govori činjenica da unutar talijanskih rapalskih granica pobune nije bilo do pada Italije. (Na ovo je upozorio Krešimir Mikolčić, raspravljajući o obradi povijesti NDH u hrvatskim školskim udžbenicima. Usp. Hrvatska književna revija *Marulić*, br. 5/1995.)

4 Ante Pavelić, *Hrvatska pravoslavna crkva*, Domovina, Madrid, 1984., 14.

5 Jareb piše: "Iako se s moralnog i realno političkog gledišta ne da braniti politiku Ustaškog pokreta prema srpskoj narodnoj manjini u NDH, ona je, s druge strane, psihološki razumljiva. Ustaški pokret bio je odgovor na srpske zulumte i bespravnu vladavinu u Hrvatskoj. Smisao stvaranja Ustaškog pokreta i akcije dra Ante Pavelića bio je, da na silu treba odgovoriti silom. 'Na ljutu ranu ljuta trava' bilaje Pavelićeva deviza. Poslije 1918. hrvatski narod po prvi put se našao u jednoj balkanskoj državi, gdje su fizička sila, ubijstva i tajne prevratničke organizacije normalne političke pojave. Ustaški pokret je uveo i primijenio balkanske političke metode po prvi put u hrvatskoj politici. Trebalo je pokazati Srbima, da i Hrvati umiju rukovati oružjem, braniti se i napadati. Radićeva i Mačekova mirotvorna i humana politika samo je izazivala prezir i posmijeh kod Srba. Vjerojatno je ta politika stvorila kod Srba iluziju i samopouzdanje, da će lako izići na kraj s hrvatskim narodom." (J. Jareb, *Pola stoljeća...*, 90.)

6 Usp. E. D. Kvaternik, *Riječi i činjenice...*, n. dj., 134.

kretanje izvan mjesta boravišta, ali ih se nipošto ne smije uznemiravati, a s njima treba ljudski postupati.¹

Niz mjera poduzetih malo nakon uspostave države (onemogućavanje djelovanja Srpske pravoslavne crkve, zabrana ćirilice, poticanje vjerskih prijelaza, najava iseljavanja u Srbiju i uskoro započeto, u velikoj mjeri slabo organizirano iseljavanje), pogađao je čitavu srpsku manjinu, a ne samo organizirane ili latentne protivnike hrvatske države. Utoliko je pogodovao svima, kojima je bilo u interesu da rasplamsavanjem unutarnjega rata destabiliziraju hrvatsku državu.

Znatan dio zločina događao se na mjesnoj razini, bez znanja, a pogotovo bez odobrenja središnjih vlasti. Međutim, središnje su vlasti stvarale takvu psihološku klimu, u kojoj su lokalni prekršitelji-makarsunerijetko išli samo za grabežom i osobnim osvetama - nalazili političku legitimaciju za svoja nasilja.

Ugrožena sigurnost osoba i imovine

Odlučujući čimbenik tadašnje hrvatske politike, dr. A. Pavelić, vjerovao je da je većina Srba nesrpskoga (pretežno vlaškog) podrijetla, dok su Lorković, Budak i mnogi drugi mislili kako je riječ o etničkim Hrvatima. Svi su uglavnom bili suglasni s tim, da je ta skupina posrbljena djelovanjem svetosavske crkve. Unatoč tom uvjerenju, koje je u biti polazilo od pretpostavke mogućnosti asimilacije većine Srba, Pavelić je, u najmanju ruku, poglavito u ljetnim mjesecima 1941., nakon prvih srpskih

pobuna, nalazio riječi isprike za zagovornike oštirih mjera, posebno kad je bila riječ o ustašama-povratnicima.²

U više su slučajeva, doduše, posebno nakon 9. kolovoza 1941., protiv pripadnika Ustaškog pokreta poduzete oštre mjere (pa i strijeljanja) zbog samovlasnoga protupravnog postupanja prema Srbima, ali takve mjere nisu bile ni dovoljno odlučne, ni dovoljno česte, da bi obeshrabrile buduće prijestupnike.

Nema sumnje da je davanje odriješanih ruku ustaškim skupinama, baš kao i agresivna protusrpska propaganda, jednim dijelom bila prouzročena potrebom da se kompenzira teritorijalni gubitak nakon razgraničenja s Italijom, jer treba imati na umu, da se nije moglo sakriti kako je krajem travnja i početkom svibnja 1941., u jeku hrvatsko-talijanskih pregovora o graničnim i drugim pitanjima, koji su okončani za Hrvatsku veoma bolnom žrtvom, srpska manjina u sjevernoj Dalmaciji, sa svojim zahtjevom za talijanskom aneksijom, opet poslužila kao trojanski konj, podupirući i legitimirajući talijanski imperijalizam.⁴ Bilo bi, međutim, pretjerano reći da su Talijani na svakom koraku uspijevali pridobiti Srbe za urotu protiv Hrvatske. Bilo je slučajeva da se lokalno srpsko pučanstvo oduprlo toj podmukloj imperijalističkoj politici,⁵ pa bi ih hrvatske vlasti branile od nasrtaja divljih ustaša.⁶

Hrvatsko-srpski je sukob najveće razmjere dosegao na području Bosne i Hercegovine, upravo tamo, gdje je prethodna dva desetljeća velikosrpski teror bio najoštriji. Nove prilike mnogima su se ukazale kao prava prigoda za osvetu. U jednome izvješću, datiranomu

u Sarajevu 2. listopada 1941. zapovjedništvo Četvrtе oružničke pukovnije javlja kako su Hrvati dobro raspoloženi prema novoj državi, dok je "grčko-istočni živalj" nezadovoljan i ogorčen, "jer strahuje da mu nema opstanka a niti mirnog života. Većina ovoga življa odmetnulo se od vlasti i po šumama udružuju se i čine protuzakonita djela". Židovi su, nastavlja se u izvješću, također nezadovoljni, "ali to javno ne izražavaju, niti učestvuju u radu protiv vlasti u većem obujmu, osim što pojedinci kao pristaše komunizma to ističu, te od organa vlasti bivaju uhićeni i predvedeni zakonskom postupku".⁷

Stožer vrbaskoga divizijskog područja izvješćivao je 24. listopada 1941. Ministarstvo domobranstva o prilikama u Bosanskoj Krajini. Dok su Hrvati zadovoljni i strpljivo podnose sve teškoće, "raspoloženje Grkoistočnjaka prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i sadanjem poretku nije povoljno, jer ih je veliki broj poubijan, opljačkan i odveden u razne logore, te im se ne priznaje vjera, a niti uživaju podpuna građanska prava". Zahvaljujući Poglavnikovu proglassu, veći dio grkoistočnjaka (uglavnom žena i djece) počeo se vraćati iz šume. Židovi se, pak, drže "podpuno povučeno i ne daju ni najmanjeg povoda za postupke protiv njih, ali bez sumnje potajno simpatiziraju sa pobunjenicima i očekuju pobjedu Sovjetske Unije".⁸

(svršetak u idućem broju) •

1. Košutić, I., 159-160.

Vojskovođa Kvaternik će kasnije zapisati da je vjerojatno mukotrpan dugogodišnji život, koji se sastojao od progona, logora i internacija doveo do toga, da su pojedinci postali "duševno nastrani, da ih rastače mržnja i osveta." (Usp. S. Kvaternik, n. dj., 93., 219.)

Usp. B. Krizman, II., 134., 137., 184-185., 188. Zagrebački *Novi list* 6. rujna 1941. objavljuje tekst pod naslovom "Strijeljan nasilnik, koji se izdavao za ustaškog dužnostnika". Javnost se izvješćuje kako je pokretni prijezi sud 3. rujna 1941. na kaznu smrti strijeljanjem osudio Eugena Guića, rodom iz Fojnice, a nastanjenoga u Kaknju, 36 godina starog, bivšega rimokatoličkog svećenika, od prije povraćena u laički stalež, koji je u noći između 26. i 27. travnja 1941. u vlaku koji je imao krenuti u pravcu Lašva - Gora, opljačkao vlakovođu Savu Janjića, nadzornika brzozava Fr. Vrebca, trgovca Ostoju Đurđevića i grkoistočnog svećenika Miladina Minića, kojega je "ispalivši u njega hitac iz vojničke puške, na mjestu ubio, izdavajući se za ustaškog dužnostnika". Osuda nad Eugenom Guićem je izvršena istoga dana. (Prema: *Vrhbosna. Katoličkoj akciji*, br. 7-8/LV., Sarajevo, srpanj-kolovoz 1941., 165.) Glasilo ustaškog pokreta, *Ustaša*, također objavljuje niz smrtnih osuda objavljenih nad ustaškim dužnosnicima ili onima koji su činili zločine tako se predstavljajući. Svakako je zanimljivo, da nije poznat primjer, da bi četničko vodstvo na sličan način postupalo prema zločincima iz svojih redova.

Riječ je o akciji Nike Novakovića-Longa, Boška Desnice, prote Sergija Urukala, Uroša Desnice, Svete Rađenovića i drugih. Slične pothvate će srpski politički predstavnici idućih mjeseci poduzimati u pogledu Like, Hercegovine, Bosne...

Tako se, prema Rojnici, ponašala većina Srba u Dubrovniku. (I. Rojnica, n. dj., 135.) Drugi, pak, izvori, govore drugačije. (Usp. A. Vojinović, *NDH u Beogradu*, 66.) Usp. primjer zaštite sela Glušci kod Metkovića. (M. Ujdurović, n. dj., 59.)

ZNOR, IV/2, dok. 96, s. 239-251.

ZNOR, IV/2, dok. 118, s. 336-350.